

ISBURĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL II.

No. 33

SUMARUL:

- E. Lovinescu* L. Rebreanu (IV)
Alice Soare Căminului meu
Hortensia Papadat-Bengescu Bascălul Gore dela Sf. Vineri (I)
Alexandrina Scurtu Joc
B. Luca Unei file albe

CRONICI:

- *Virgiliu Moscovici*: Alexandru Macedonski
Mihail Iorgulescu: Teatrul Național,
VLAICU VODĂ, de A. Davila.

Editura ALCALAY & Co.

Apare Sâmbătă

UN LEU

A apărut :

E. Lovinescu

CRITICE

VOLUMUL IV

— COPRINZAND: —

REVIZUIRILE LITERARE

Caragiale, T. Maiorescu, Al. Vlahuță,
C. Dobrogeanu-Gherea, I. Al. Brătescu-
Voinești, N. Iorga, Semănătorul, Poe-
zia Populară.

Lei 12

Editura **ALCALAY & Co.**

ABONAMENTE :

UN AN LEI 50 = ȘASE LUNI LEI 30

Pentru învățători, profesori și studenți

UN AN LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR I LEU

ABONATORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcu-
rile de ziare din România Mare

*Abonamentele se primesc la Librăria Alcalay & Co. și la administrația
revistei.*

Administrația : Strada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe
adresa d-lui E. Lovinescu, Câmpineanu, 40

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director : E. LOVINESCU

L. REBREANU

— SFÂRȘIT —

Romanul d-lui Rebreanu reprezintă realizarea integrală a idealului semănătorist. Ceia ce n'a reușit să ne dea tendența agresivă și lirismul romantic al acestei școli literare, ne-a dat realismul viguros al d-lui Rebreanu : epopeia țărănimii noastre, prinsă în celula vieții unui sat ardelean. Rurală, prin situate, nu e încătușată totuși în atitudinea unei formule exclusive; își lărgeste deci cadrele înglobând și pe conducătorii imediați ai poporului; învățătorul, „domnul părinte“, avocatul candidat la deputăție, tânărul poet luptător naționalist. Ascensiunea nu merge mai departe; dar și în aceste limite modeste e destul loc pentru jocul slobod al factorilor esențiali ai românimii de dincolo; nu dă impresia decapitării voluntare pe care ne-o dădea literatura semănătoristă. Lipsită, de altfel, ca și semănătorismul de orice ideologie, de orice preocupare pur artistică, de latura speculativă și analitică, epopea scriitorului nostru o domină și prin lărgimea concepției și prin vigoarea constructivă de adunător de materialuri pentru piramide faraonice, dar mai ales prin acea obiectivitate fundamentală care o scoate din inferioritatea literaturii de luptă, înălțând-o pe treapta unei creațiuni fără cauze eficiente și finale vizibile.

* * *

În psihologia eroului principal scriitorul a întrebunțat simplificarea artei clasice... Ion e redus la un singur instinct tot așa după cum eroii lui Molière se cristalizează în jurul unei singure pasiuni. În cele mai însemnate creațiuni ale lui, Balzac a accentuat și mai mult procedeul, la adăpostul unei viziuni unice; bogăția neegalată a amănuntului susține enormitatea caracterelor. Concepția nu este însă în spiritul adevărului; nu este deci nici în linia naturalismului. O pasiune absorbantă e un caz rar; arta trebuie turnată în tiparele multiple ale vieții. Nefiind numai o abatere dela generalitate, singularizarea prejudiciază și interesului dramatic...

Într'un suflet dominat de o singură pasiune nu mai sunt cu puțință ciocnirile. În Harpagonul lui Molière conflic-

tul dintre avarii și dragoste era încă posibil; în monomania lui Balzac, pasiunile sunt exclusive. Ca și baronul Hulot sau Goriot, Ion e lipsit deci de interesul unei lupte interne. „Glasul pământului“ îl stăpânește; în tața lui totul tace. Numai din spirit de simetrie, i s'a adăugat și „glasul iubirii“. Cele două impulsuri se succed însă. Ajungând în stăpânirea pământului dorit, Ion se umanizează; devine un om ca oricare altul; poate deci iubi pe Florica, fără ca dragostea să-i contrarieze marea și unica pasiune a vieții. Prin succesiune, s'a eludat însă nu numai conflictul ci și adevăratul interes dramatic. Lipsit de el, Ion este tratat totuși cu amploare epică. Unitatea lui sufletească îi dă proporții impunătoare. Simplu, frust și masiv, el pare crescut din pământul iubit cu ferocitate. Prin gesturi voluntare și tenace, condiția lui umilă se topește în imensitatea simbolică a unei creațiuni chtoniene.

* * *

Impasibilitatea neclintită a scriitorului îi subliniază și mai mult realitatea. Nici o atitudine: eroul merge până la odiu și crimă pentru a se umaniza apoi, în liberul joc al unor acțiuni, pe care nu le comandă nici o intenție sau rezervă; e o forță ce se destinde prin virtutea legilor ei interioare. Scriitorul n'o înfrânează nici n'o accelerează; nicăeri nu simțim opera unei mâini febrile.

Cu aceeași supremă indiferență sunt tratate și celelalte figuri secundare. Învățătorul Herdelea, popa Belciug, Ana, Florica, Titu, Vasile Baciu, Pinteș, Zăgreanu, Groșoru și toți ceilalți, atât de numeroși și de individualizați, suflete simple și unitare, se desfașoară din imboldul resortului lor intern, în acțiuni bune sau rele, morale sau imorale, fără preferință și fără nici un accent de simpatie sau de antipatie. Impasibilitatea scriitorului în fața vieții devine și mai impresionantă în fața marelui act al morții. Sinuciderea lui Avrum și a Anei, moartea lui Dumitru sau a lui Ion, sunt povestite cu o indiferență atât de totală în cât egalează indiferența augustă a naturii înseși în fața fenomenelor biologice. În această epopee, interesantă mai mult prin amploarea totului, sunt pagini ce vor cunoaște, desigur, solemnitatea antologiei.

* * *

Unei literaturi, care abia acum începe să se infiripe în elaborațiuni mai subtile, chinuită și fecundată totodată de o ideologie, de o vibrație nervoasă, de probleme de conștiință, vehiculată prin complicate procedee de analiză și de stil, unei astfel de literaturi nerealizate încă definitiv, dar care se poate presimți prin atâtea eforturi remarcabile, e o fericire că i s'a pus substructia solidă a acestei epopei țărănești. Pentru a justifica trepidăția nervoasă, dezordonată bogăție

de senzații, incomparabila putere de analiză, exuberanța lirică, febrilitatea intelectuală a literaturii d-nei Hortensia Papadat-Bengescu—de pildă—trebuia să arătăm alături blocul granitic, rud dar solid, al lui Ion.

E. LOVINESCU

P. S. In articolul meu asupra „*Literaturii d-lui Camil Petrescu*” am amintit și de alți scriitori cu aceeași atitudine față de războiu. Am omis însă pe d. B. Luca adevăratul precursor al d-lui Camil Petrescu. Intregul volum de versuri publicate sub titlul de *Golgota* (1916-918) respiră aceeași atitudine sufletească și atmosferă literară. Umanitarismul este însă mai pronunțat și deci mai tendențios. Ii lipsesc d-lui B. Luca doar suflul și vigoarea realistă pentru a nu fi rămas în umbra discretă a inițiatorilor.

E. L.

Căminului meu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuib, de furtună jalnic sfărâmat,
Căminul meu, îți zic rămâi cu bine,
Eu plec, și 'n urmă nimeni după mine
Nu plânge pasul meu îndepărtat.

La vatra ta, în locu-mi, alta vine
In haină de minciună și păcat,
Să și încălzească visul ei furat,
Nepăsător, pe proaspete ruine!

Dar lucrurile care-au fost a mele,
Pe care le-am ales cu drag chiar eu,
Care au trăit cu mine vremuri grele

Și clipe 'n care-am plâns pe Dumnezeu,
O vor primi, străină, printre ele,
Păstrând pecetea sufletului meu!

ALICE SOARE

DASCALUL GORE DELA SF. VINERI

I

— Ca polărnichile!.. Fugeau... se făceau nevăzuși.. nu știai de unde să-i iei!.. Nu erau buni de nimic. Numai de jocuri, de defilare, de incurcat lumea cu pretențiile lor de corporație !.

Laura era necăjită. Găsise infirmeria pustie. Întârziase întâmplător o jumătate de ceas și niciunul nu era la post. Alt-fel, făceau bătae care să fie numiți cu diferite servicii la gară, Domnii Cercetași !

La gară era desigur un loc privilegiiat. Treceau zilnic trenurile. Tot războiul defila acolo încărcat deocamdată pe transporturile aglomerate și sgomotoase. Treceau convoiurile lungi ale refugiaților cu pitoreasca lor durere umilitoare; misterioase trenuri oficiale cu stururi lăsate peste echivocul trist al împrejurărilor; lungi, nesfârșite trenuri militare, ducându-se spre nu știu ce și nu știu unde, dar spre ceva care te exalta îndurerându-te și care pe ei, pe soldați, îi exalta fără conștiința durerilor ce se pregăteau, cașicum priveau peste ele, peste ei înșiși, peste suferința și sacrificiul vieții, la fericirile dobândite.

Se exalta atunci și zeliul micilor cercetași care cu o grabă și îndemânarea neasemuită împărțeau fructele, tutunul, darurile iubirei colective către acești drumeți ai unor probleme uriașe și sângeroase, care porneau veseli, înflorați, nepăsători și hotărâți.

Circulau cu repeziciune cofele cu apă; apa blagoslovită ca o aiasmă, pentru care cucoanele elegante, boerii îndestulați aveau mulțumiri pe buzele, înfârșit, umezite din pomana gobelet-ului comun, muțat neobosit în găleata mereu înprospătată.

Acolo, erau minunați. În zarva aceia nevoia lor de agitație găsea prielnicie. Erau râsete, ghionturi, întrecere; era mai ales atmosfera de incurcătură, de haz, de mișcare aiurită și huet, care umplea tot văzul, tot auzul, tot locul, în timpul cât trenul se oprea, și care înviora cu pulsația asta febrilă și nomadă pulsul înțelenit al răstimpurilor sarbede și consternate. În bălciul ăsta ambulant, vârsta lor neastâmpărată și nepăsătoare, găsea avânturi scurte pentru o muncă nestrunită nici de fire nici de vre-o pregătire.

Dar pe urmă!.. În infirmeria umbroasă și tăcută, la lucrul regulat și atent, se îndărătniceau.

Rar unul, doi, mai blajini, mai devotați, o ajutau,

Cel mai bun plecase din ajun. Un băiat mai mare ca ceilanți, cam greoi la vorbă, la mișcări, încetinel dar trainic la judecată și și cu un suflet unde-va înăuntru, mocnind ascuns focul sacru al unui patriotism fanatic.

Era priceput, harnic ca o femeie, ordonat și tihnit. Până în ultima zi lucrase cu ea, pregătind soluții, așezând rafturi, sterilizând pansamente.

Se înrolase voluntar, turmentat de nevoia sacrificiului, zidit în pasiunea eroismului. Nu era în el frenezie, nici avânt. Era o fire masivă și domoală în care pornirile se încleșteau într'o voință încăpățanată.

Dintr'o familie de oameni mijlocii care vor fi trăit cu nevoile lor în viața mică a mahalalei de provincie, epoca asta venise să le deștepte o latură din fire, până atunci nefolositoare, și de la tatăl ținut de paralizie pe un scaun de mizerie, până la ultimul băeșas de șase ani se reliefase în ei, înălțându-i deasupra vieții lor de mărunțijuri, acel sentiment cu care te naști cași cu un talent și care la popoarele unde se educă devine patrimoniul rațiunii naționale.

Intr'o zi făcând scamă pe genunchi, spusese Laurei că pleacă voluntar. Se uitase la el mirată.

„Sunt prea mare ca să fac un serviciu așa de ușor, Doamnă!“ spusese roșindu-se tare. Apoi sfios dar îmboldit de sentimente cei deslegau vorba stângace, îi povestise cum fratele cel mic de șase ani ceruse plângând să fie și el soldat, și nici cu binele nici cu răul nu-l potolise nimeni, și într'o zi dispăruse mai multe ceasuri și se întorsese cu ochii cât pumnul de plâns, dar resemnat.

Fusese la căzărni, la biroul înrolărilor, și acolo Maiorul îi mulțumise pentru gestul lui de bun Român, dar îi arătase serios și cu argumente, cum regulamentele se opuneau, și cum trei frați plecând, el avea datoria să fie șeful familiei.

Un sentiment dublu de spaimă și ușurare înfioră pe Laura. Ce noroc ca acel gest copilăresc să îi întâlnit din întâmplare un om de treabă, un om cuminte! Dacă cumva aceea iluzie fragedă ar fi întâmpinat la vârsta impregnelor indelebile ușurință, glumă, batjocoră sau indiferență? I se păru că vede o inimă mică trecând pe lângă un cuptor de uscăciune, și salvată, păstrându-și sacra ei umezeală.

Așa dar secundantul ei plecase! Băiatul harnic și supus, cu sufletul ascuns și fanatic, cu gând îndărătnic de sacrificiu, cu patima roșie care cere să svârîi trupul, hoit stângaciu, ca pe un morman stălcit și nefolositor, după ce ai dat sângelui cep, pentru taina aceea a țarinei și redempțiunii, pe care unii o poartă în vine cum poartă alții beția și păcatul. O au în ei și o săvârșesc și nu poți decât să vezi și să crezi și dacă chiar nu înțelegi să te închini. Căci e mai anevoie să probezi existența lucrurilor pe care le pricepi, decât să primești rațiunea lucrurilor care au existență.

După cum dorise, tânărul voluntar avea să moară într'un atac de infanterie. Mult mai târziu, adus în orașul lui natal, Laura asistase la parada înmormântării, privise cu emoție și melancolie coșciugul care închidea ermetic trupul cu capul—se spunea—tumefiat de lovituri; morman nefolositor din care mustul se scursesese pentru „taina aceea.“

Cercetașul M.. Sublocotenent de infanterie, înrolat voluntar, și care lucrase la blazonul modestei lui familii provinciale, și la al patriei....

Acum rămăsese cu prigorii aștia micuți și svăpăiați... Nu era niciunul peacolo... li va trimete ea pe toți la plimbare! li va scoate din slujba care le servea numai drept jucărie!

Nu ştia să se supere tare Laurentia — decât pe viaţă şi pe ea însăşi — Către alţii o prindea mai bine îngăduinţa.

...Era aşă de soare azi, în adevăr!.. O mirişte poleită acolo departe; lumină minunată peste raiurile goale; tot locul împlânzit, purificat de orice neguri; o claritate care pătrundea şi în suflet cu înşeninarea ei odihnitoare...

Era frumos ce e drept!.. Din uşă privi în sus, în lături... Pe cer, la orizont... eternele limite ale dorinţei! Erau albastre, blânde, ca o faşă curată şi moale, pe rana împlânzită...

..Nimeni!.. O gară fermecată... Nimeni absolut!

Strigă pe unul din ei şi vocea nu aduse nici un ecou. Nu se ivi nici un cap curios... nici un câine turbat din odihna lui la soare nu-şi schimba locul... Nu era nici un om... nici un câine... Frumos!..

I se păruse spre magazie, unde erau înşirate câte-va vagoane, un foşnet ca de iepuri. Peacolo or fi fost!

Nu mai chemă. Ii plăcu să fie singură. Ca într'o cetate înmărmurită la soare.

Dar nu era deloc apă! Găleata era mare, şi umplută atârână prea greu. Aduse cu cana şi se aşeză cu uşa deschisă în dreptul spaţiului liber umplut de opalul viu.

Ar fi muiat mâinele în el, în ceace era frumos caşi apa, mai subţire, mai uşor, mai suav ca ea... şi nu te îneca... şi te scâlda... şi pluteai fără să înoţi... şi nu avea nume la fel cu divina substanţă... „Aer“.. nu era destul de frumos!.. nici „ether“ numai... „Cer“... Nu sus, ca o boltă de aquarelă pală.. Cer peste tot. care umplea ochii şi răsuflarea.. în care mâinile vâsleau uşor ca aripi... Cer în pumni.. în pervazul uşei infirmeriei umbroase şi triste!..

Erau copii şi soarele îi ademenise.

De alt fel, dacă nu se strica vraja, nici nu era nimic de lucru! nici un muşteriu!

Luase în mâini lâna albă şi igliţele argintii, dar stau pe genunchi. Parcă ţi-era somn de bine ce ţi era! de puţinul bine după atâta rău! De puţina odihnă!

Aţipea ceva în tine. Aţipeau neliniştea, grija vremurilor grele. Aţipeau sufletul şi gândul, strejile nenorocului. Aţipeau şi ochii. Erau senini şi plutitori ca şi lumina din uşă, dar deşi deschişi mari în lumină, aromea în ei privirea. Erau fericiţi fără să vadă, fericiţi fiindcă nu vedeau.

...O umbră pe ei şi pe pătratul curat al luminei...

O umbră neagră şi urâtă... nici pasăre, nici altă dihanie... O pată cu un desemn stălcit ca vâsghiile din basme...

Un om!

Se scutură; îşi despăienjeni ochii; trecu brusc la realitate. Abia opri o mişcare de nemulţumire... Şi nu era acolo niciunul! I-ar fi lăsat să o înlocuiască.

...Ce-o mai fi vrut? Alt pansament?.. Se deprinsese omul cu curăţenia higienică! Din fericire era vindecat. Ii spusese că nu mai are ce căuta.

Cel mai nesuferit dintr clienţii ei! Cel mai netrebnic!..

Unul din garda milițiană, care păzea acolo mai departe niște depozite.

Acum vre-o două săptămâni intrase în infirmerie, mărunt, uscățiv, cu figura contractă răutăcios de boală, cu ochii mici întunecați îmbrăcat cu o manta lungă, ieșită, care-i atârna pe trupul slăbănog, cu o capelă prea mare înfundată peste fruntea îngustă și dungată cum era și fața. În cutele aceleași mișcări uricioase a mușchilor, cu gulerul ridicat tare peste o legătură groasă, murdară, care acoperea gâtul țepăn.

Pela zece în dimineața aceea, infirmeria era plină.

Cucoana Moașa nici nu putuse încă pleca în oraș. Erau și injecții de făcut. Dintre toate meșteșugurile micii medicine, era acel cu care Laura nu se putea deprinde.

Se uitase la brațul gol întins și la acul care se steriliza în vata aprinsă: Acul... flăcăra... pielea... Secunda când vârful subțire va rezista în epidermă!.. Era absurd dar era așa. Se uitase și la musafirul uricios cu gâtul sucit.

Acul păru-se a-i scrâșui prin creier, prin față, prin toate fibrele. Nu se da înapoi când era o nevoie mare. Noaptea rele când gemetele chinuiau umbra dureroasă a sălilor de spital învingeau ori-ce șovăire. Dibuia atunci cu lampa mică și dosită, pentru ca o rază cât de slabă să nu se proiecteze pe întunericul înspăimântat al orașului o fascie pală de lumină îndrumând stafetele rău făcătoare ale dușmanului care pluteau deasupra tuturilor edificiilor mari. În ast fel de nopți, înfipse-se seringă liniștitoare în brațul unui țigan pe care-l necăjeau dureri mai mari ca răbdarea lui hărjită.

Ea, care nu putea suferi efortul prin care vârful pătrundea în rezistența subțire a pielii apăsase cu două mâini în tovalul impermeabil și arămiu, gândindu-se că între rase și neamuri sunt atâtea diferențe fiziologice care le diferențiază sufletul și că e o comunitate așa de absolută în durere și moarte.

Dar când putea, ocolea perfidia crudă a seringei.

..Va pansa gâtul acela puțin invitată subt peticile soioase, subt gulerul ros și murdar; gâtul aceluia cap mic și cu trăsăturile nimicite în covulsiunea brazdelor adânci, cu ochi mici înfiți în fața boțită și răutăcioasă.

Se mustrase. Făcea deosebire. Nu aducea acelaș zel clienților: îi îngrijea corect și nu aveau a se plânge. E drept că rănilor proaspete, fețele încă afumate de proiectile, ale bieților, sosiți deadreptul de acolo dela măcelul miut și orb, spre care făptura ei năzuia într-o singură tensiune mută și oarbă, îi părea toate, ori cât de uricioase, mai duioase.

Cu vârful degetelor nemulțumite, desfăcuse gulerul omului se se ferea ursuz scrâșnind din dinți. Il dărea tare. Dar ce antipatică suferință!

Când aruncase ultima cârpă, avusese un cutremur și o exclamație de scârbă violentă. Era un dezastru.

Un furuncu, desigur, dar fără echivalent în mizeria cu care tumefiase tot locul. O tumefacție de o culoare de vână abjectă. O bubă hidoasă cu țâțâni nenumărate care supurau o execrabilă putrefacție.

Cu o nervozitate neobicinuită zisese unuia din cercetași: „Dă-mi-te rog, repede pansamente și ține cuveta până când fac o soluție mai tare!”

Nu lucră cu creolin decât rar, la cazuri urâte. Atunci lăsase să se îngroaşe apa cu desinfectantul. I se păruse că nimic nu ar putea purifica cloacul acela de murdărie.

Cu o dungă strânsă între sprincene și un fior pe nări, începuse să lucreze. Era încarcerată toată ceafa, învrăbite toate venele. Microbul desvoltat acolo era o cauză secundară și accidentală. Ceace era demn de remarcat era terenul pe care fericit, bogat, putregaiul înflorise, alimentat cu sânge stricat.

Omul acela mic și uscat drena în el o licoare pernicioasă, ce-și găsisse cu bucurie debușeul în aceia arborescență ramificată acolo prosper ca pe un gunoer prielnic.

Un desgust neasemuit o scuturase: Ticăloasă picătură de viață dăduse vieții pe acel ticălos! și păcătos curgea în toată făptura aceea, viața ei mizerabilă!

Măinile îi albeau pe acel gât ca niște instrumente strălucitoare și curate. Apăsase ușor sus, aproape pe creștet, apoi spre umeri, pentru a goni dedeparte puroiul. Un urlat sălbatic răgise din suferința celui nemernic.

— Așa dar ticăloșia doare tare! — se gândise Laurenția — ridicând presiunea. Omul încârligat tremura încă.

Mai ușor decât atinsese nu se putea—și trebuia să lucreze cu o asanare provizorie în focarul acela. Avusese un sentiment de milă, de mila cea ma dsprețuitoare.

Cu tot desgustul ei rebel, adăogase arma cuvântului; glasul, cu care se îmbliânzese și fiarele; și unind atingerea îndămănată și catifelată, cu îndemnul vorbelor își îndeplinsese oficiul ei scârbos.

Omul păruse a se rușina de cuvânt și strângând dinții într'o scrâșnire mică care însoțea operația ca un ferăstrău, gemuse mai slab, domesticit dar cutremurat de un fior asemenea unei spirale electrice.

Laurenția era palidă, cu fruntea prinsă într'o lespede, cu gâtfejul astupat, pecând feșele culegeau coptura verde ca mucegaiul și zeama galbenă a unei ființe parcă anume făcută din murdăria lutului omenesc.

Simțea revulsia până și cu ochii — și mecanic spunea, cu o voce asprită fără voi de mizeria îndeletnicirii, cuvinte de încurajare: „Acum a trecut tot greul. Nu e așa că te-ai ușurat!.. Să mai rabzi nițel și peurmă ai să te odihnești bine... Măine la pansament n'are să te mai doară!..

Apărările pe care corpul și sufletul le iau instinctiv către lucrurile protivnice o izolau în plina lor realitate. Era abstrasă cu toate forțele sensibile dela lucrul ei abject. Practica abnegațiunea; slujba asta nivela prin mizerie suferințele, denaturând calitățile și netezind cusururile, dar clientul de azi era repulsiv cu deosebire.

Subt influența vorbelor pacificatoare dar imperative, omul se domolise: „Asta e puhav de tot, — gândise Laurenția —, și nu moare... Nu s'a dus cel puțin acolo la bătaie să-i pună capăt... Stă printre oameni ca o uimă pernicioasă, clocind viața asta bolnăvicioasă și cu atât mai trainică!..

Il lăsase din mâini cu un răsufiet adânc și se spălase neisprăvit și cu furie.

Omul ușurat dar încă împuns de ultimile dureri, eșise brusc fără să mulțumească, nici să salute, ridicând gulerul murdar al mantalei lunge.

Urmase un tratament progresiv de câte-va zile până când se drenase treptat tot, și aproape se cicatrizase. Ca rezultat medical era un adevărat succes. De vre-o trei zile aplicase ultimul pansament uscat, și mulțumită că a scăpat de el, îl concediase.

Ce vroia în ziua asta pustie și albă?.. Nu se vedea nimeni jur în jur... Tot era gol de viață sub soare rece...

...De unde răsărise?.. Deacolo de prin vre-un fund de magazii, unde păzea, Dumnezeu știe ce!

Smulsă din aromirea plăcută, mișcă cu lene capul spre ușă. Omul înegrea pragul. Mai curat parcă nițel, mic, uscat, galben, cu ochii neliniștiți de aceeași iuteală care-i accidula caracterul respingător cași înfățișarea.

Era gătit de sărbătoare sau poate părea numai, în atmosfera de repaos și sărbătoare a zilei limpezi, a locului curat sub soare și în desuetudine.

Avea ochii împăienjeniți de o lucire cenușie, ca un oțel brumat. Poate tot din lumină.

Laura îl vedea foarte bine fiindcă sosirea lui era așa surprinzătoare în liniștea singuratică.

După ce scoase brusc capela turtită și largă, tăcea lângă ușă. Părea pironit de o idee.

„Nu mai ai nevoie de nimic”—zise Laura distrat—„Am terminat cu d-ta. Poți scoate fașa, o poți păstra... Cum vrei”. Și sfârși.

Omul atunci dimpotrivă intra cu o mișcare hotărâtă.

...Vă mulțumesc, doamnă, prea mult și vă sunt cu mare recunoștință... Eu chiar vreau și doresc și nici n'am cuvinte să spui dar veți dovedi... și chiar felul meu nobil... Și am a zice că dacă vreodată... fiind-că și noi știm... și cea mai înaltă datorie de îndeplinit în conformitate cu tot ceace... și care vreau să vă spui și să vă cer ceva care țin și doresc...

„Bine, băete,—întrerupse Laura nedumerită și plictisită de îngâmfarea asta stupidă.—„Spune ce ai de spus și dacă se poate voi căuta să te servesc“.

Întreruperea îi convulsă obrazul de nemulțumire. Iși reluă suflarea.

— Dar dacă, fiindcă și noi avem o educațiune și cunoaștem cele ce se cuvin, care răspund și corespund... și pentru îndeplinirea devotamentului...

„Bine băete!” zise silnic Laura. „Spune mai repede ce nevoie ai! La domnul Prefect? Sau cu armata? Ca să știu despre ce e vorba“.

Acum părea enervat și reîncepu cu glasul mai pornit:

— Să vedeți că și noi ăștia, știm și suntem în stare.—Apoi într'un avânt liric:—Cucoană Moașă, vă spui! După cum că viața întregă, Cucoană Moașă!.. Căci nu e după cum s'ar crede! Eu dascălul Gore dela Sf. Vineri... Un Dumnezeu din cer... și nici diavolul., și toți cei șapte copii. Eu dascălul Gore... Ca o Icoană a sfintei, Cu-

coană Moașă... Și nici cerul atâta... Pe cinste și pe cuvânt... Pe muiere o omor cu toți plozii ei... Urma ei să nu se vadă... și nu se încape... Puterea mea... Când vreau ceva se face roșie dinainte... Ca pe icoana dela Altar. O să piară, Cucoană Moașă, o să piară... Să se rupă toate băierile din mine, dacă nu o fi cum vreau eu și vă rog și am venit să vă spui.

Laura se iritase de discursul acela, de prezența omului, de tot ce era stupid, impetuos și zăpăcit în incursiunea, în solicitarea asta fără înțeles. Era un ridicol culminant în sforțarea glasului, a cuvintelor de a se depăși pe ele, de a se înălța până la un nivel peste putere, dintr'o idee care lucra acolo dedesupt în creerul acela svâcnit și da asalt orb spre lumină ca o destindere tăioasă a unor energii care vor plesni firul vibrant și exasperat.

Se uită la el cu un dispreț uimit. O lua drept Cucoana Moașă. Nu avea nici o importanță. Timp pierdut să-i mai explice.

„Nu înțeleg. Spune ce ai de spus. Orice ar fi, dar deslușit. Dacă s'o putea, rog pe bărbatul meu“.

Vorbăria asta extravagantă punea o notă de umor josnic pe liniștea sublimă a zilei, o turburare macabră acelei fericite amortiri.

Vorbele întrebunțate în non sens, expresiile luate din articole de ziare, alergau acum iar fără răsufiare, lovindu-se unele de altele și fără să le poți aduna și lămuri, iar printe ele ideea fugea ca un cal scăpat și gonit.

Intreruperile Laurei ațâțaseră dezordinea în loc s'o potolească. Cuvintele ei de bună-voință silită în loc să lumineze ceva erau parcă un aliment focului. Căci omul părea că aleargă zănatec în mijlocul unui incendiu care isbucnește de prin toate ungherele și cuprinde tot mai mult locul.

Repetă îngrijorată: voi spune bărbatului meu „...“

Omul perduse acum chiar măsura vocii. Asvârlea glasul din ce în ce mai precipitat și cu violență. Vijelia creștea. O apă în clocot al cărei abur saltă gata să isbucnească. Vedeai momentul când țevile vor exploda și creerul siluit de o presiune extremă va trece peste digurile rațiunii într'o explozie tumultuoasă și desperată.

Laura își simți curgerea nesimțită a vieții absorbită.

Ii stase sângele. Păli încremenită.

Toate aspectele acelei scene neașteptate și neînțelese se șterseră. Rămase un singur lucru: Frica!

Pronunță câte va cuvinte pacificatoare cu o voce mată, casă nu sdruncine nimic, nici prin bine nici prin rău.

Le rostea cu precauțiune cum așezi niște explosibile. Erau un acompaniament de temporizare. Printr'o lunecare nesimțită a privirii își mută ochii pe ușa închisă, cu geamul ei orbit de soare înapoia peronului alb și pustiu, încercă o mișcare care aproape să nu aibă mobilitate spre aceeași ușa care era ținta ei pasionată.

Glasul omului se ridică, se lăsa, stacadat, violent, ostent, fără legătură cu vorbele care nu mai erau unite nici două câte două.

...Omor... fericirea... Dascălul Gore... Jurământul... șapte copii...

Icoana.. Iadul.. rupeau, sfâșiau mintea și vocea, prin șuvoiul deslănțuit din orice zăgaz.

Laura nu mai avea nici un fel de abundență. Ideile îi pierisesă re-duse la noțiune puține.. E nebun... Sunt singură... Să ajung la ușă. Pași amestecați cu voci depărtate foșniră undeva ca o undă de vânt: Cercetașii!

Simțurile ei ascuțite știau acum bine în ce direcție sunt.

Dar la ce distanță? Cât îi era auzul de fin?.. Poate erau departe! Avalanșa creștea, Ruptă ca din munte se prăvălea peste pră-păstii în salturi.

Unde oare încăpea vifornita în omul mic care acum își șuera vorbele printre dinți, scuturat ca o sârmă subt descărcări de fluide uriașe?

Răutatea feței uscate, o crispă lividă. Trei cute săpate ca șanțuri, împărțeau fruntea îngustă, ca tăiate fără sânge cu un topor lat. Avea o culoare de carne pământie, un fel de pământel, de lut cafeniu. Di-hanie urâtă și ciudată fără de nume hotărât în scara animalică, dar cu toate poreclele și privilegiile omului.

Imbrăcat cu mantaua ceea lungă și veche, azi periată ca de sărbătoare, atârându-i pe trupul mic și slab, încordat în mușchii striati tare la suprafață, așa cum apăreau pe mâinile învrăjbite, semăna cu o sperietoare în porumbiște.

Deși primejdia creștea, Laura era acum mai calmă. Cugeta rece și fără milă: Asist la acest lucru grozav!.. Se apropie.. Văd minutul când rațiunea care singură lămurește existența, va trece din clocotul dezordinei supreme, dincolo în întuneric și rătăcire... Am în fața mea un om care înnebunește... Dacă mișc sau vorbesc, pot grăbi clipa și nu pot ști ce va face mașina deslănțuită fără paznic.

(Sfârșitul în No. viitor) HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

J O C

Jucând în casa mea, voioase clipe
Se 'nmlădie, se 'nalță și plutesc;
In juru-mi toate când se 'nlănțuesc
Incep să bată straniu din aripe.

Cu ochii mari la hora lor privesc,
Simțirea-mi, grea, ar vrea de drag să țipe
Și bucuria-mi să se înfiripe
Din jocul lor cel mândru și regesc;

Căci ele vin din taina depărtării
Cu raze 'n haine și cu sori în piept
Purtând pe fețe zâmbetul mișcării...

... Acù, din viață par'că mă deștept:
Trecut-am de hotarele visării
Și peste morți cu clipele mă 'ndrept...

ALEXANDRINA SCURTU.

Unei file albe.

Pe albul stăveziu de sîn plăpând
Aștepți, cu resemnare de caliciu,
Violul asprului polen de gînd.

Fecioară gata pentru sacrificiu,
Ce ai fost? și cîte vieți ai mai trăit?

Ai șters icoanele bătrîne 'n schit?
Ai fost rochiță'n lupanare?
Ori treanța pe copilă cerșetoare?

Ori poate-ai fost o pînză diafană
Pe trupul maculat de curtezană?

Ai coperit cîndva o sacristie?
Subtil și pudic, vâl de cununje
Și stavilă 'n iatacul nupțial,
Te-a sfîșiat o mîină de brutal?

Ori, poate că'n bordeiul strîmt și scund
Sub pîlpîiri ce parcă stau să moară
In ftizicile lumînări de ceară,
Ai șters sudoarea unui muribund?

Sau, într'o peșteră de-anacoret
Ai fost umil coperămînt Madonei?
Ori, singura cămașe de poet?
Ori, poate că batista Desdemonei?

In cîte chipuri metamorfozată
Ș'n cîte rînduri vei fi fost
In fiecare viață cu alt rost?..

Dar, foaie albă ești întîia dată
Și n'am să scriu!

Vreau să te las sterilă

Și pură ca'nțiul paraclis
Căci, nu poți fi decît odată filă,
Pe care încă nu s'a sris.

B. LUCA.

CRONICA LITERARĂ

ALEXANDRU MACEDONSKI

Din totalitatea aprecierilor asupra lui Macedonski, se desprinde un fapt ciudat deși explicabil: Macedonski a fost în genere negat de critici și recunoscut de poeți. Prin excesul judecății lor cumpănite, criticii nu puteau admite unele aspecte ale omului și ale artistului. Mai largi și mai lipsiți de control în unele privinți, poeții au recunoscut într'insul un precursor și un șef. Prin acțiunea lui directă de peste 40 de ani, Macedonski a influențat succesiv toate generațiile poetice. Nu i se poate deci tăgădui un rol activ deși nu decisiv.

Prin moarte multe considerațiuni se prăbușesc, iar altele se ridică. Revizuirea procesului literar al lui Macedonski va începe curând.

* * *

Cadrul strimt al acestei cronici nu mi permite decât o ochire generală asupra operei poetului.

Caracterul ei dominant este atențiunea dată materialului formal. A îmbogățit limba, și a făcut-o mai maleabilă prin multiplicarea verbelor. Prin acest procedeu, descrierile lui capătă o mare forță dinamică și de sugestione. Iată, de pildă, descriția unei furtuni.

„...Grozăvia orbitoarei lumini a trăznetelor nu era nimic pe lângă cea care se desprindea dintre valuri. Ele se luau la luptă, se urcau unul în cărca altuia, se călăreau nebunește și urielele printre cari se petreceau aceste sbuciumări întreceau tot ce se poate spune... Prăpastii după prăpastii se săpau. Munți se înălțau și se prăbușau cu sgomot. Hohote de răs scrâșnitoare, sughițuri de plânsete—urlete ce nu conteneau, miolări de pisici, lătrări de câini și hiene se îndârjau tocmai atunci când credeați că se domolesc... Sub un cer de urgie, bătut de aripi de catran, iasme negre—iadul tot—se pocea în fel de chipuri, plesnea din palme, sărea în sus, își despletă coame de cal, sălta cu spate de cămile—era sdruncinătoare cireadă de elefanți și tauri, mugia ca rinocerul și urla ca lupii... „(*Thalassa-Erebos*)—Tot atențiunea cuvântului se datoresc încercările lui Macedonski de a schimba ortografia după proveniența cuvintelor.

Epopoia *Thalasse*, din care am citat mai sus, prezintă, desigur, lungimi supărătoare și însăși ideia ei fundamentală poate fi discutată. Macedonski a răușit însă s'o salveze prin stilul ei cald, prin abilitatea cu care atinge un subiect delicat, prin puterea magistrală de redare și inobilare a pasiunii. E un frumos imn înălțat beției simțurilor.

Nuvelele lui Macedonski accentuiază unele defecte, abia schițate în *Thalassa*. În acest gen a fost de mult și de mulți întrecut.

O altă caracteristică a operei acestui scriitor este înspăimântătoarea inegalitate, care a prezidat, de altfel și în viața lui de toate zilele.

Inegalitatea lui Macedonski se vedește însă mai bine ca oriunde în poezii. Alături de culmile de artă la cari s'a ridicat în unele, se

menține la platitudine în altele. Din acest punct de vedere Macedonski este unic în literatura noastră—bine înțeles cu scuzele ce i le aduc îmiinderea și varietatea operei lui.

În satiră nu are destulă originalitate; în schimb 'excelează în poezia descriptivă (Vezi *Stepa*, *Noaptea de Decembrie* etc.). În această din urmă poezie Macedonski a ajuns, fără 'ndoială la apogeul artei sale; o idee poetică se armonizează cu realizarea artistică.

Un exemplu de putere sugestivă :

„Și el ce e'n frunte pe-o albă cămilă,
Jar viu de lumină sub roșu-oranisc,
Se oprește o clipă pe verdele pisc,
Privindu-și orașul în roza idilă...

Se-oprește o clipă pe verdele pisc...
Din ochiul lui mare o lacrimă pică,
Pe când, de sub dealuri, al soarelui disc
În gloria-i de aur, încet se ridică”.

O altă pildă de forță a descrierii :

„Pierduți sunt toți robii, cu cai, cu cămile...
Sub aeru'n flacări zac roșii movile...
Nainte—în lături—'napoi—peste tot
Oribilă paipită aceiaș culoare...
E-aprins chiar pământul hârâit cu dogoare,
Iar ochii se uită zadarnic cât pot
Tot roșu de sânge zăresc peste tot
Sub aeru 'n flacări al lungilor zile”...

Cu toate mizeriile vieții, în opera lui Macedonski respiră un optimism cald și fecund. E mai evident în *Noaptea de Mai*, în care poetul cântă splendoarea eternă a naturii și biruința artei, în ciuda nemerniciei umane—și culminează prin acel strigăt isbucnit din inimă :

„Veniți ! privighetoarea cântă și liliacul e 'nflorit !”

Versul macedonskian a adus, în literatura noastră, o vigoare și o amploare remarcabilă.

Prin căldura *Rondelelor* lui, prin îndră-neala de concepție a *Thalasei*, a unora din sonetele din *Bronzes* și a *Imnului lui Satan*, Macedonski aparține literaturii românești moderne. Iar prin *Epoda de aur*, scrisă la o vârstă atât de înaintată (1913) el a dovedit o inspirație veșnic tânără, care nu a putut fi înăbușită decât de povara atot-copleșitoare a Morții.

Opera lui Alexandru Macedonski își va ocupa locul ce i se cuvine în literatura noastră, așa precum a proorocit-o el însuși în *Stepa* sa :

„Ce-a înflorit reînflorește, ce a cântat va mai cânta !”

VIRGILIU MOSCOVICI

CRONICA TEATRULĂ

Teatrul Național: VLĂICU VODĂ, de A. Davila

Piese istorice nu mai sunt pentru timpurile noastre. Ele aparțin în general epocii romantice a unei literaturi. Inchiderea în trecutul strămoșesc și evocarea lui măreață e în astfel de epoci un stimulent sufletesc. Azi, piesele istorice sună faș. Oamenii din ele, colbăiți de vreme își păstrează aerul lor vechi, viața lor farmecă prin vechimea ei, dar teatrul nu o mai poate cuprinde. E curios că publicului de azi i-ar place o piesă istorică mai mult citită decât reprezentată. Imaginația contribuie la completarea amănuntului, iar neprecizia ei dă unei piese istorice mai multă savoare arhaică la citire decât la reprezentare. Actorii în carne și oase de acum, decorurile cari trebuiesc unor astfel de drame, cartonul lor, totul strică iluzia. Oamenii și lucrurile de atunci au nevoie de fantezia noastră. Ei și ele trăesc prin imaterialul lor de umbre ce încă ne bântue sufletele. Este să ceri fanteziei prea mult impunându-i să se mulțumească, cu ceia ce-i poate da actorul cutare și cu ceia ce-i poate înfățișa un anumit decor de scenă.

Și apoi piesele istorice—cel puțin ale noastre—au în ele ceva prea puțin general omenesc pentru a vorbi tuturor timpurilor.

Ele emoționează ca orice lucru vechi. Și un document, cât de arid, isbutește prin amintirile ce se leagă de el și pe cari le redeșteaptă și le rechemă, să farmece pe urmași. În cea mai mare parte din piesele noastre—chiar în cele mai bune—nu se găsesc decât astfel de documente istorice.

Nu e în ele acel suflet vecinic omenesc din tragedia greacă bunăoară, în stare să câștige și pe cititorul sau spectatorul de după mii de ani.

Și totuși repertoriul nostru românesc, se alcătuește în majoritate din piese istorice. Ele nu pot fi nesocotite, ne jucate. Teatrul Național își face o datorie din a le monta, iar publicul românesc din a le asculta.

Și totuși cât de largi cadre nu ar oferi istoria pentru un dramaturg mare. Din imprecizia amănuntului ei s'ar putea înfiripa o viață etern omenească.

Vlaicu Vodă e o miniatură de o tehnică elegantă, virtuoasă, dar nimic altceva decât o miniatură. Se limitează la un singur fapt: viclenia lui Vlaicu și cuprinde o problemă special istorică; politica acestui domn, întemeiată pe șiretenie. Conflictul nu interesează masele mari de spectatori.

Teza politică a piesei e centrul în jurul căreia se grupează cele 5 acte. E un fel de joc de șah, cu inevitabilul *mat* obținut după o lungă ședință.

Vlaicu Vodă cere un anume public: format și răbdător să urmărească o problemă sau o partidă de șah.

În aranjarea pionilor, în vecinicile ocoluri ale politicei domnului până la netezirea definitivă a drumului e însă atâta artă, atâta amănunt tehnic prețios că unui public pregătit nu se poate să-i scape desăvârșirea facturii lui Vlaicu Vodă ca piesă în sine.

Păcat că-i lipsește suflu cel mare, sintetic. În locul lui apare acel spirit analitic migălos, șiefuitor, care așează bucată cu bucată pietrele construcției.

Fiecare act, fiecare scenă, fiecare vorbă aproape nu e fără rost în piesă. Simți că lipsa și celei mai mici pietre, ar amenința clădirea întreagă. Din acest punct de vedere Vlaicu Vodă e un caracter.

Nu-i prins într'o intuiție repede și sigură. El e clădit însă cu răbdare migăloasă și grija de tehnician experimentat. Omul de teatru care a fost Davila pășește pas de pas în urma poetului care scrie pe Vlaicu. Greu să găsești un mai vigilant spirit critic călăuzind pe artistul la lucru.

Și totuși... Vlaicu Vodă nu e perfect în creația tot analitică a celui de al doilea personagiu: Mircea. Explicația ar fi în faptul că un suflet conceput așa cum este Mircea nu poate fi creiat prin analiză. Vlaicu e o idee politică, sinuoasă, pășind încet, dibuind cu frică potecele pe unde șerpuște.

Mircea e văzut,—nu ne interesăm dacă bine sau rău—ca un spirit ușuratic, fără înălțime sufletească. E slab la dragoste și lesne încrezător în amăgirile ei. Nu are nimic bărbătesc, nimic măreț. Renunță la tron pentru iubire. Ar merge până la crimă pentru ea. Nu studiem, o repetăm, dacă a făcut bine sau nu Davila, prezentându-ne un astfel de Mircea. D-l Lovinescu în „Amurgul eroilor“ a criticat această concepție.

Pe noi ne interesează procedeul tehnic. Pe acesta îl găsim defectuos. Un sensitiv impulsiv ca Mircea nu se concepe analitic. Trebuie să-l vezi deodată, să-i prinzi linia fundamentală. Numai astfel ar fi fost ferit de contradicție și de lucrul neisprăvit care se cuprinde ca impresie dominantă în finalul piesei.

De ce Vlaicu se încrede atât de mult în Mircea tocmai în momentul când vrea să cunune pe Anca cu prințul sârbesc?

Cum primește Mircea această veste am văzut: încearcă să omoare pe domnul care-i refuză iubita.

De unde această puțință nebănuită de a se schimba dintr'odată și a urma o singură cale, pentru un om care până acum s'a înfățișat în fel și chipuri?

Mărinimia lui Vlaicu nu poate fi o explicație. Am mai văzut-o, dar în același timp cu ea am văzut și mișelia lui Mircea.

Piesa se sfârșește printr'o îndoială, printr'un semn de întrebare: Ce va face Mircea?

Răspunsul trebuia să-l dea piesa, iar nu istoria la care suntem trimiși să aflăm că Mircea nu a omorât pe Vlaicu.

MIHAIL IORGULESCU

A PĂRUT:

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. III

EDIȚIA II-a

LEI 10

EDITURA ALCALAY

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Au apărut de colaboratorii Sburătorului

Elena Farago: SOAPTELE AMURGULUI

VERSURI

Alexandrina Scurtu: SONETE

Editura ALCALAY & Co.

A APARUT

L. REBREANU

ION

ROMAN

Volumul I: GLASUL PĂMANTULUI

Volumul II: GLASUL IUBIRII

Editura ALCALAY & Co.

IN CURÂND VA APARE

CATASTROFA

TREI NUVELE

DE

L. REBREANU

Editura ALCALAY & Co.